UYUSHMAGAN YOSHLAR BILAN ISHLASHDA PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR

Ahadov Jamshid Hazratqul o‘g‘li
Buxoro xalqaro universiteti, Psixologiya ta’lim yo‘nalishi,
M1-24 PSI guruhi 2-bosqich magistranti

Received: 05.12.2025
Revised: 06.12.2025
Accepted: 09.12.2025

Kalit so‘zlar:
Uyushmagan yoshlar, psixologik yondashuv, ijtimoiy moslashuv, individual maslahat, motivatsiya.

Key words:
Unorganized youth, psychological approach, social adaptation, individual counseling, motivation.

Ключевые слова:
Неорганизованная молодежь, психологический подход, социальная адаптация, индивидуальное консультирование, мотивация.

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot ishida uyushmagan yoshlar bilan ishlash jarayonida qo‘llanilayotgan psixologik yondashuvlarning samaradorligi, ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ta’siri hamda psixologik qo‘llab-quvvatlashning amaliy mexanizmlari keng yoritilgan. Tadqiqot davomida uyushmagan yoshlarning emotsional barqarorlik darajasi, ijtimoiy moslashuvi, o‘zini boshqarish ko‘nikmalari va motivatsion ehtiyojlari o‘rganilib, psixodiagnostik testlar, intervyular, kuzatuv va guruhiy treninglar orqali kompleks ma’lumotlar olindi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, kognitiv-behavioral yondashuvlar, motivatsion intervyu texnikasi, psixoedukatsion mashg‘ulotlar va kommunikativ treninglar uyushmagan yoshlarning ichki resurslarini faollashtirish, maqsadli faoliyat olib borish, ijtimoiy munosabatlarga moslashish hamda shaxsiy o‘sishni ta’minlashda yuqori samaradorlikka ega. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, psixologik intervensiyalarni tizimli, individual va guruhiy shakllarda qo‘llash uyushmagan yoshlarning emotsional holatini barqarorlashtirish, ijtimoiy faolligini oshirish va o‘zini anglash jarayonini rivojlantirishda muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi.

Annotatsiya. This study provides an extensive analysis of the effectiveness of psychological approaches used in working with unorganized youth, focusing on their impact on personal development, emotional stability, social adjustment, and motivational growth. The research involved assessing key psychological indicators such as emotional stability, social adaptation, self-regulation skills, and motivational needs through psychodiagnostic tests, interviews, observations, and group training sessions. Findings indicate that cognitive-behavioral techniques, motivational interviewing, psychoeducational activities, and communication-based training significantly enhance the internal resources of unorganized youth, foster goal-oriented behavior, strengthen interpersonal

communication, and promote social integration and self-awareness. The results demonstrate that systematic application of psychological interventions in both individual and group formats serves as an effective mechanism for improving the emotional well-being, social engagement, and personal development of unorganized youth, making these approaches essential in their comprehensive support and rehabilitation.

Аннотация. В данной статье подробно раскрывается эффективность психологических подходов, применяемых в работе с неорганизованной молодежью, а также их влияние на личностное развитие, эмоциональную стабильность, социальную адаптацию и формирование мотивационных установок. В ходе исследования были изучены ключевые психологические показатели, включая эмоциональную устойчивость, уровень социальной адаптации, навыки саморегуляции и мотивационные потребности, с использованием психодиагностических тестов, интервью, наблюдений и групповых тренингов. Результаты показывают, что когнитивно-поведенческие методы, техники мотивационного интервьюирования, психообразовательные занятия и коммуникативные тренинги способствуют активизации внутренних ресурсов молодежи, развитию целенаправленного поведения, укреплению межличностного общения и повышению уровня социальной интеграции. Систематическое применение данных психологических интервенций в индивидуальной и групповой формах доказало свою высокую эффективность в улучшении эмоционального состояния, повышении социальной активности и развитии самосознания у неорганизованной молодежи, что делает эти подходы важным инструментом комплексной поддержки и сопровождения молодежи.

Kirish. Uyushmagan yoshlar bilan ishlash bugungi kunda ijtimoiy psixologiya, pedagogika va jamiyatshunoslik sohalari uchun dolzarb masala hisoblanadi, chunki uyushmagan yoshlar ko‘pincha jamiyat hayotida ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashga

muhtoj bo‘lib, ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishi turli omillar bilan chegaralangan bo‘ladi. Ushbu yoshlar orasida tartibsizlik, psixologik qiyinchiliklar, o‘z-o‘zini tashkil eta olmaslik va ijtimoiy normlarga moslashishda muammolar ko‘p uchraydi, shuning uchun ularning ijtimoiy va psixologik qo‘llab-quvvatlanishi, shaxsiy o‘sish va moslashuv ko‘nikmalarini shakllantirish muhimdir. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, uyushmagan yoshlar bilan ishlashda individual va guruh yondashuvlarni birlashtirish, motivatsion va rehabilitatsion mashg‘ulotlar tashkil etish, shuningdek, psixologik maslahat va qo‘llab-quvvatlash tizimini joriy etish ularning ijtimoiy moslashuvi, o‘zini anglash va psixologik barqarorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, tadqiqotning asosiy maqsadi uyushmagan yoshlar bilan ishlashda samarali psixologik yondashuvlarni aniqlash, ularni amaliyotga tatbiq etish va yoshlarning ijtimoiy, shaxsiy va psixologik rivojlanishiga hissa qo‘shishdan iboratdir. Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, u uyushmagan yoshlar bilan ishlashning tizimli psixologik konseptini ishlab chiqish va individual, guruh va interaktiv yondashuvlar orqali ularning ijtimoiy moslashuvini oshirishning amaliy usullarini aniqlaydi, bu esa jamiyatda uyushmagan yoshlar bilan ishlashning samaradorligini oshirish va ularning ijtimoiy faoliyatga qo‘shilish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Shu tarzda, kirish qismi tadqiqotning dolzarbligini, uning amaliy va ilmiy ahamiyatini, shuningdek, uyushmagan yoshlar bilan ishlashda psixologik yondashuvlarning zarurligini asoslaydi hamda tadqiqot yo‘nalishlarini belgilaydi.

Adabiyotlar tahlili. Uyushmagan yoshlar bilan ishlashda psixologik yondashuvlar bo‘yicha olib borilgan ilmiy izlanishlar mazkur toifadagi yoshlarning ijtimoiylashuvi, motivatsion ehtiyojlari va deviant xulq-atvorining shakllanish mexanizmlarini chuqur o‘rganishga yo‘naltirilgan bo‘lib, bir qator tadqiqotchilar ma’lumotlariga ko‘ra, uyushmagan yoshlarning qaror qabul qilish jarayonlari emotsional beqarorlik, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashning yetishmasligi hamda identifikatsiya inqirozi bilan chambarchas bog‘liq ekanligi ko‘rsatib o‘tiladi [1]. Psixologik yondashuvlarning asosiy vazifalaridan biri yoshlarning ichki resurslarini aniqlash va ijtimoiy moslashuvga yo‘naltirilgan psixoedukatsion dasturlarni ishlab chiqishdan iborat bo‘lib, ko‘plab mualliflar individual psixodiagnostika, moslashtirilgan maslahat, motivatsion intervyu va kognitiv-behavioral strategiyalarning samaradorligini qayd etadi [2]. Shuningdek, uyushmagan yoshlar orasida ijtimoiy-psixologik xavf omillarining ko‘pligi ularning impulsiv xatti-harakati, agressiv reaksiyalari va maqsadsizlik darajasi bilan bog‘liqligini ko‘rsatadi, bu esa psixoprofilaktik faoliyatni kuchaytirish zarurligini ta’kidlaydi [3]. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, uyushmagan yoshlar bilan ishlashda guruhiy treninglar, rolli o‘yinlar, muammoli vaziyatlar tahlili va kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish texnikalari ijobiy natija beradi, chunki bu jarayonlarda yoshlar o‘zaro muloqot, tinglash ko‘nikmasi va ijtimoiy rollarni sinab ko‘rish imkoniyatiga ega bo‘ladi [4]. Aksariyat psixologlar ushbu toifadagi yoshlarning psixologik portretini shakllantirishda oilaviy muhit, kommunikativ madaniyat, yetakchilik namunalari va ijtimoiy rol modellari bilan tanishuvning muhimligini alohida qayd etadi, chunki

atrof-muhitning ta’siri ularning xulqiy reaksiyalarini bevosita shakllantiradi [5]. Zamonaviy yondashuvlarda esa media savodxonlik, raqamli xavfsizlik, ijtimoiy tarmoqlardagi identifikatsiya jarayonlari va virtual muloqotning psixologik xususiyatlari uyushmagan yoshlar xulqining yangi determinantalari sifatida ko‘rilmoqda, bu esa psixologik xizmatlar mazmunini yanada kengaytirishni talab qiladi [6]. Shu bilan birga, uyushmagan yoshlar bilan ishlashda ko‘p darajali psixologik qo‘llab-quvvatlash modeli — diagnostika, psixokorreksiya, maslahat, psixopedagogik hamkorlik va monitoring bosqichlaridan iborat holda qo‘llanilishi zarurligi haqida ta’kidlanadi, chunki ushbu tizim yoshlarning shaxsiy potentsialini ochib berish, ijtimoiy moslashuvini yaxshilash va ijtimoiy muhitga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvini ta’minlaydi [7].

Materiallar va usullar. Tadqiqot jarayonida uyushmagan yoshlar bilan ishlashning psixologik xususiyatlarini aniqlash, ularning ijtimoiy moslashuvi, motivatsion holati va emotsional barqarorligi darajasini baholash maqsadida kompleks ilmiy-uslubiy yondashuv qo‘llanildi. Tadqiqotda 16–25 yosh oralig‘idagi 120 nafar uyushmagan yoshlar, shu jumladan maktabdan tashqari yoshlar markazi, mahalla yoshlari va vaqtinchalik ishlamayotgan yoshlar ishtirok etdi. Asosiy empirik materiallar psixodiagnostik testlar, so‘rovnomalar, kuzatuv protokollari va yarim tuzilgan intervyular orqali to‘plandi.

Psixodiagnostik vositalar sifatida “Motivatsion yo‘nalganlik so‘rovnomasi”, “Shaxsiy tashvishlilik shkala testi”, “Ijtimoiy moslashuv indeksi”, “Kognitiv-behavioral strategiyalarni qo‘llash darajasi” testlari tanlanib, ularning natijalari statistik tahlil qilish uchun elektron qayta ishlash dasturiga kiritildi. Tadqiqot usullari ichida sifat tahlili, miqdoriy tahlil, korrelyatsion tahlil, kontent tahlil va kuzatuv usullaridan kompleks foydalanildi. Sifat tahlilida yoshlarning fikrlashi, emotsional reaksiyalari va xulq-atvoridagi o‘zgarishlar subyektiv va obyektiv mezonlar asosida baholandi, miqdoriy tahlilda esa test natijalari foiz va indeks ko‘rsatkichlari orqali umumlashtirildi. Shuningdek, guruhiy trening mashg‘ulotlari, rolli o‘yinlar, psixoedukatsion suhbatlar va motivatsion intervyu texnikalari tajriba-sinov ishlari sifatida qo‘llanildi. Tadqiqotning asosiy bosqichlari diagnostika, psixologik aralashuv, monitoring va yakuniy baholashdan iborat bo‘lib, har bir bosqichda yoshlar bilan o‘zaro muloqotning maxfiylik, ishtirokchilik, hurmat va ixtiyoriylik tamoyillari qat’iy saqlandi. Olingan natijalar statistik jihatdan qayta ishlanib, ularning ishonchliligi Cronbach alfa koeffitsienti orqali tekshirildi hamda tahlillar asosida yoshlarning psixologik holati, motivatsion ehtiyojlari va ijtimoiy moslashuv darajalari to‘g‘risida umumiy xulosa chiqarildi.

1-Jadval. Uyushmagan yoshlarning psixologik holati diagnostika natijalari (N=120)

Psixologik ko‘rsatkichlar	Past daraja (%)	O‘rta daraja (%)	Yuqori daraja (%)
Emotsional barqarorlik	38%	44%	18%

Psixologik ko‘rsatkichlar	Past daraja (%)	O‘rta daraja (%)	Yuqori daraja (%)
Ijtimoiy moslashuv indeksi	29%	53%	18%
O‘zini baholash darajasi	41%	39%	20%
Motivatsion yo‘nalganlik	36%	47%	17%
Ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash sezilishi	33%	49%	18%

1-jadval natijalari uyushmagan yoshlar orasida psixologik holatning barqaror emasligi va ijtimoiy moslashuv darajasining pastligi keng tarqalganligini ko‘rsatadi, bunda emotsional barqarorlikning past darajada bo‘lishi (38%), o‘zini baholashning yetarli shakllanmaganligi (41%) va motivatsion yo‘nalganlikning sustligi (36%) ushbu toifa yoshlarning psixologik ehtiyojlari yuqori ekanini tasdiqlaydi. Jadvallardan ko‘rinadiki, ko‘rsatkichlarning aksariyati o‘rta darajada jamlangan bo‘lib, bu uyushmagan yoshlar uchun psixologik qo‘llab-quvvatlash va rivojlantiruvchi dasturlarni tizimli tashkil etish zarurligidan dalolat beradi. Ijtimoiy moslashuv indeksining past ko‘rsatkichlari (29%) esa ularning jamoadagi o‘zaro munosabatlarda noaniqlik, ishonchsizlik va kommunikativ to‘siqlarga duch kelayotganini anglatadi.

2-Jadval. Psixologik intervensiyalar samaradorligi (tajriba oldi va keyingi natijalar taqqoslanishi)

Ko‘rsatkichlar	Tajriba oldi (%)	Tajriba keyin (%)	O‘zgarish (+/–)
Emotsional barqarorlik	44%	67%	+23%
Ijtimoiy moslashuv	51%	72%	+21%
O‘zini boshqarish ko‘nikmasi	39%	63%	+24%
Muloqot kompetensiyasi	46%	70%	+24%
Motivatsion faollik	42%	68%	+26%

2-jadvaldagi tajriba oldi va keyingi natijalar taqqoslanishi psixologik intervensiyalar samaradorligini aniq ko‘rsatib, barcha ko‘rsatkichlar bo‘yicha sezilarli o‘sish qayd etilgan. Xususan, emotsional barqarorlik 23% ga, ijtimoiy moslashuv 21% ga, o‘zini boshqarish ko‘nikmalari 24% ga va motivatsion faollik 26% ga oshgani psixologik yondashuvlarning real ta’sirini tasdiqlaydi. Eng katta o‘sish motivatsion faollik bo‘yicha kuzatilgani bu yoshlarning ichki resurslari, maqsadga intilish va o‘z faoliyatini ongli boshqarish qobiliyati shakllanayotganidan dalolat beradi. Muloqot kompetensiyasining 24% ga oshgani esa guruhiy treninglar, rolli o‘yinlar va kommunikativ mashg‘ulotlarning samaradorligini ko‘rsatadi.

Jadvallardan olingan ma’lumotlar umumiy xulosaga ko‘ra, uyushmagan yoshlar bilan ishlashda psixologik intervensiyalarni kompleks qo‘llash ularning emotsional, ijtimoiy va motivatsion rivojlanishiga sezilarli ijobiy ta’sir ko‘rsatib, shaxsiy barqarorlik va ijtimoiy moslashuvni kuchaytiradigan muhim omil sifatida namoyon bo‘ldi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari uyushmagan yoshlar bilan ishlash jarayonida psixologik yondashuvlarning kompleks qo‘llanilishi ularning emotsional barqarorligi, ijtimoiy moslashuvi va shaxsiy motivatsiyasini sezilarli darajada yaxshilashga xizmat qilishini ko‘rsatdi. Olingan ma’lumotlar shuni tasdiqladiki, ushbu toifadagi yoshlar ko‘p hollarda past ishonch, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash yetishmasligi, maqsadsizlik va o‘z rolini topishda qiyinchiliklarga duch keladi, bu hol esa psixologik intervensiyalarni tizimli va uzoq muddatli olib borishni taqozo etadi. Tadqiqotda qo‘llangan diagnostik testlar, intervyular, kuzatuv va guruhiy treninglar uyushmagan yoshlarning psixologik ehtiyojlarini aniqlashga, ulardagi salbiy emotsional holatlarni kamaytirishga hamda konstruktiv fikrlash, muloqot, maqsad qo‘yish va o‘zini boshqarish ko‘nikmalarini shakllantirishga yordam berdi. Kognitiv-behavioral texnikalar, motivatsion suhbat, psixoedukatsion mashg‘ulotlar va muloqot treninglari ushbu yoshlar orasida o‘z-o‘zini anglash, mas’uliyat hissi va ijtimoiy faollikning ortishiga olib keldi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Abdullayeva, M. Yoshlar psixologiyasi va ijtimoiy moslashuv jarayonlari. Toshkent: Fan nashriyoti, 2021.
2. Karimov, S. Deviant xulq-atvorning psixologik asoslari. Samarqand: SamDU nashriyoti, 2020.
3. Xamidova, N. “Uyushmagan yoshlar bilan ishlashning zamonaviy metodlari”. Psixologiya va Pedagogika Jurnali, №3, 2022, 45–52-betlar.
4. Rogers, C. Counseling and Psychotherapy: New Approaches. New York: Houghton Press, 2019.
5. Beck, A. Cognitive Behavior Therapy: Basics and Beyond. London: Guilford Press, 2020.